Úvodní slovo

In: Jindřich Bečvář (author); Martina Bečvářová (author); Jan Pišna (other): Napoleon pražského učení. Josef Ladislav Jandera (1776-1857). (Czech). Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2026. pp. 7–12.

Persistent URL: http://dml.cz/dmlcz/405513

Terms of use:

© Jindřich Bečvář

© Martina Bečvářová

© Jan Pišna

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* http://dml.cz

Vážení čtenáři,

máte před sebou monografii *Napoleon pražského učení. Josef Ladislav Jandera (1776–1857)*, která vznikla v letech 2025 až 2026 na Katedře aplikované matematiky Fakulty dopravní ČVUT v Praze a vychází u příležitosti 250. výročí Janderova narození.

Jednotlivé kapitoly monografie jsou věnovány zajímavému životnímu osudu, pedagogickému působení, matematickému a historickému dílu středoevropského učence první poloviny 19. století, všestranně vzdělaného profesora matematiky pražské univerzity a člena Královské kanonie premonstrátů na Strahově, o němž již za jeho života kolovaly četné vážné i úsměvné „legendy".

Studium rozmanitých archivních materiálů, primárních i sekundárních zdrojů umožnilo poprvé detailně popsat Janderův rodinný původ a zázemí, jeho vzdělávání na elementární škole v rodných Hořicích v Podkrkonoší, na gymnáziu v Hradci Králové, studium na Filozofické a Teologické fakultě pražské univerzity a jeho celoživotní působení profesora matematiky Filozofické fakulty pražské univerzity. Stranou pozornosti nezůstalo ani jeho zásadní rozhodnutí vstoupit do Královské kanonie premonstrátů na Strahově, která mu umožnila řádně dostudovat a plně se věnovat učitelskému poslání a odborné práci. Jeho celoživotní láskou bylo povolání profesora matematiky a odborný zájem o historii rodných Hořic a Hořicka.

Zpracování Janderových životních osudů se opírá nejen o klasické úřední dokumenty, ale i o rozsáhlou kolekci Janderových deníků, diářů a korespondence. Podařilo se tak zachytit i Janderovy názory na politické, celospolečenské a kulturní dění, jeho celoživotní přátelství a osobní styky, každodenní zvyky, záliby a zájmy i pevnou vazbu na jeho širokou rodinu.

Informace o Janderově studiu, běhu života a aktivitách byly čerpány v knihovně Královské kanonie premonstrátů na Strahově, v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze, v Městském muzeu a galerii Hořice, ve Státním okresním archivu v Jičíně, v Národním archivu České republiky v Praze, v Archivu Univerzity Karlovy v Praze a ve Státním okresním archivu v Hradci Králové.

Na základě studia rozsáhlé Janderovy rukopisné a relativně dobře dochované pozůstalosti byly podrobeny pečlivému zkoumání jeho pedagogické aktivity v letech 1803 až 1857, kdy vyučoval elementární matematiku na Filozofické fakultě pražské univerzity pro všechny posluchače bez ohledu na jejich budoucí profesní zaměření, resp. na Staroměstském gymnáziu v Praze. Jeho rukama prošlo téměř 20 tisíc studentů, mnoho z těch, kdo v Rakouské říši, zejména

v českých zemích něco znamenali. Analýzou Janderových osobních katalogů univerzitních posluchačů, příprav semestrálních přednášek a vydaných učebnic se podařilo doložit jeho neúnavnou snahu neustále se vzdělávat, upravovat, vylepšovat a zdokonalovat vlastní výuku, vymýšlet správné uspořádání látky, připravovat vhodné motivace, ilustrační příklady a zajímavé aplikace. Podařilo se dešifrovat jeho způsob organizace výuky povinné látky, jeho přístup k prověřování znalostí studentů i jeho poněkud svérázná hodnocení jejich výkonů. Analýza pedagogické práce se též opřela o četné osobní a značně barvité vzpomínky jeho vynikajících, dobrých, horších i velmi špatných studentů, které odhalují jeho zajímavé povahové rysy, vlastnosti a způsoby chování, jeho přísnost, spravedlnost, neúplatnost a neústupnost doplněnou láskou k pedagogické práci, k univerzitním kolegům, přátelům, rodinným příslušníkům a obecně k lidem. Řada dokumentů z jeho pozůstalosti [osobní katalogy, přehledy konaných přísných (rigorózních) zkoušek z matematiky a fyziky, přehledy doktorských promocí, promoční proslovy apod.] je zajímavým, ale též cenným zdrojem, neboť některé z těchto informací nejsou zachovány ve fondech Archivu Univerzity Karlovy. Výzkum Janderovy rozsáhlé pozůstalosti přinesl originální poznatky, které dokreslují vývoj výuky matematiky na pražské univerzitě v širším historicko-společensko-matematickém kontextu.

Zvláštní pozornost byla věnována Janderovým historickým zájmům, které jsou doloženy jeho četnými a dnes téměř zapomenutými rukopisy věnovanými historii Hořic v Podkrkonoší a Hořicka a jeho sběratelské vášni získat co nejvíce důležitých a zajímavých listin, nebo je alespoň opsat a uchovat pro budoucnost. Prostudované materiály dokládají, že Jandera odmítal staré pojetí historie jako bájné a nepodložené vyprávění dávných událostí podle legend a pověstí. Prosazoval pečlivé a systematické vyhledávání a shromažďování archivních dokumentů, jejich následné detailní studium, komparaci a analýzu. Teprve na základě shromážděných a vyhodnocených informací mohl a měl být autor připraven k sepsání kvalitních a fakty podložených historických studií. Jandera byl bez jakýchkoliv pochybností jedním z našich prvních kvalitních regionálních historiků.

Díky studiu materiálů v řadě výše zmíněných institucí se povedlo opravit některé historicky tradované chyby. Na tomto místě je nutno za prvé zdůraznit definitivní vyřešení počtu a rozsahu exemplářů Janderova zásadního historického rukopisu *Anmerkungen …* Nyní je jasné, že se rukopis dochoval ve třech téměř identických verzích (každá v rozsahu osmdesáti sešitů rozdělených do osmi svazků, celkem 2 880 stran). Jsou uloženy na pražském Strahově, v Hořicích v Podkrkonoší a v Jičíně. Podařilo se dohledat osmdesátý první sešit devátého svazku, jehož jediný dochovaný exemplář byl omylem rozdělen na dvě části, z nichž první je v Jičíně a druhá na pražském Strahově. Současně se zdařilo prokázat, že další část *Anmerkungen …* již nevznikla. Úspěšně bylo též nově identifikováno a odlišeno několik prací, které přímo navázaly na Janderovy *Anmerkungen …* Jedná se o tři verze Kučerových hořických dějin, jednu verzi Hadwichových hořických dějin a jednu verzi Horkého hořických dějin, které jsou na pražském Strahově, resp. v Jičíně. Lze jen litovat, že žádná z těchto

rozsáhlých prací nebyla vydána tiskem. Bylo také možno zjistit, kdy, jak a proč došlo k nelogickému rozptýlení Janderovy pozůstalosti mezi knihovnu Královské kanonie premonstrátů na Strahově, Národní archiv České republiky v Praze, Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, Státní okresní archiv v Jičíně a Městské muzeum a galerii Hořice. Studiem různých archivních dokumentů bylo též vyvráceno několik tradovaných historických legend (např. změna adresy v Hořicích, negativní vztah k národnímu obrození, závažný úraz na konci života, Janderova úmrtní adresa).

Stranou zájmu nezůstala ani analýza pestrých celoživotních Janderových aktivit ve prospěch rodného města, která je zasazena do širších historických souvislostí. Ukazuje Janderův vztah k rodnému městu a rodného města k Janderovi. Patrně nejdůležitějším výsledkem v této oblasti je detailní analýza průběhu a především stanovení přesnosti měření zeměpisných souřadnic města Hořice v Podkrkonoší, které se svými pomocníky v roce 1818 organizoval Jandera a odborně vedl Alois Martin David (1757–1836), pražský astronom, univerzitní profesor a člen kanonie premonstrátů v Teplé.

Janderova celoživotní práce dosud zůstala stranou zájmů našich historiků. Stála též stranou zájmů matematiků a historiků matematiky, kteří právem poukazovali a poukazují na Janderovo malé nasazení v odborné matematice a téměř nulový přínos k jejímu rozvoji. Nedokázali nebo nechtěli ocenit jeho pedagogické aktivity, nasazení a obtížnou práci, kterou svazovaly různé dobové předpisy a nařízení, brzdilo je nedostatečné vzdělání studentů přicházejících na univerzitu a jejich malý zájem o matematiku. Byla stranou zájmů našich historiků věnujících se národnímu obrození, protože Jandera nebyl typickým *českým vlastencem*, obrozencem a buditelem, nýbrž klasickým *zemským vlastencem*, který učil a psal nejprve latinsky a později německy, jak bylo v jeho době u nás zvykem, a v úspěch českého národního obrození zprvu příliš nevěřil. Jandera zůstal mimo zájem historiků věnujících se dějinám Královské kanonie premonstrátů na Strahově, protože nebyl typickým ani aktivním členem řádu, nezajímal se o teologii, dějiny církve či dějiny svého řádu a příliš se nezapojoval do života a aktivit klášterní komunity, neboť působil a trvale žil mimo zdi kláštera.

Překládaná monografie se snaží alespoň částečně napravit jistou křivdu – historické zapomnění a nedocenění, které Janderu potkalo. Jeho životní osudy, aktivity a dílo dnes připomínají pouze hesla v Riegrově a Ottově slovníku ([S-1] až [S-8]) a drobné, víceméně vzpomínkové články, které se občas objevily v tisku (např. [Bu1], [Li], [Ma], [Ot1], [Ot2], [Ot3], [Pj1], [Pj2], [St1] a [Šp]).

⋆ ⋆ ⋆

Jednotlivé kapitoly monografie doplňují ukázky z originálních dobových dokumentů, z odborných prací a dalších textů, z tisku i z osobních deníků a korespondence. Německy psané ukázky byly většinou přeloženy do češtiny, české ukázky byly ponechány v původní jazykové a pravopisné podobě, nebyly žádným způsobem upravovány.

Na závěr monografie je připojena rozsáhlá obrazová příloha s reprodukcemi zajímavých dokumentů, obrázků, rytin a fotografií. Za ní následuje seznam literatury, která byla použita při sepisování monografie. Je rozdělena na pět částí. V první jsou práce, u nichž je znám autor, resp. autoři. Seřazeny jsou v abecedním pořadí podle příjmení prvního autora a označeny písmennými zkratkami. Ve druhé části seznamu jsou texty, u nichž není uveden autor – jedná se zejména o drobnější novinové nebo časopisecké články. Uspořádány jsou podle dat jejich otištění a označeny arabskými čísly. Ve třetí části jsou tituly slovníkového a encyklopedického charakteru řazené podle roku vydání, označeny jsou písmenem S a arabským číslem. Ve čtvrté části jsou pouze online dostupné zdroje označené písmenem W a arabským číslem. Veškerá literatura je zaznamenána v originálním znění a v dobovém zápisu. V páté části jsou přehledně sepsány archivní fondy, které byly využity při sepisování monografie, označeny jsou římskými čísly.

⋆ ⋆ ⋆

Při studiu a zpracování archiválií jsme se potýkali s jazykovými a ortografickými problémy, které byly způsobeny zejména češtinou a němčinou 19. století, vývojem slovní zásoby, kolísáním tvarů českých a německých slov a vlastních jmen, proměnami pravopisu a písma. Další komplikace pramenily z toho, že se část dobových materiálů (dokumenty, korespondence, deníky, diáře, odborné rukopisy apod.) patrně nedochovala. Přesto se domníváme, že chybějící prameny by poskytly jen další podrobnosti, ale celkový pohled na Janderovy aktivity by se výrazně nezměnil.

Při bádání a sepisování monografie jsme využili materiály z následujících institucí:

- Knihovna Královské kanonie premonstrátů na Strahově,
- Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze,
- Městské muzeum a galerie Hořice,
- Státní okresní archiv v Jičíně,
- Národní archiv České republiky v Praze,
- Archiv Univerzity Karlovy v Praze,
- Státní okresní archiv v Hradci Králové,
- Archiv stavebního úřadu v Hořicích v Podkrkonoší,
- Národní knihovna České republiky v Praze.

Děkujeme všem kolegům, kteří s námi v uplynulých dvou letech diskutovali o Janderově životě a přínosu k rozvoji výuky matematiky a jeho práci pro Hořice v Podkrkonoší. Z těchto rozhovorů vyplynula řada cenných podnětů pro naše dílčí studie a pro sepisování této monografie.

Naše poděkování patří v první řadě Janu Škodovi, který výraznou měrou přispěl k překladům a analýze řady archivních materiálů. Dále děkujeme za rady a náměty Miroslavě Otavové, Janě Oppeltové a Oldřišce Tomíčkové.

Za sepsání kapitoly *Členem strahovské kanonie* děkujeme Janu Pišnovi ze Strahovské knihovny premonstrátů v Praze.

Vysoce oceňujeme pochopení Ambrože Petra Šámala, OPraem., ředitele Strahovské knihovny, který nám umožnil studium v jejích rozsáhlých fondech. Vážíme si vstřícnosti, pomoci a podpory Jana Pařeza, Zuzany Nejedlíkové, Hedviky Kuchařové a Jana Pišny, zaměstnanců Strahovské knihovny, kteří nám byli obětavými průvodci jejími fondy a vytvořili pro nás příjemné a podnětné pracovní prostředí při studiu rozsáhlé Janderovy rukopisné pozůstalosti.

Za neocenitelnou pomoc při téměř detektivním pátrání a mravenčím shromažďování informací z archivních materiálů a tištěných zdrojů vztahujících se k Janderovu životu, jeho všestranným aktivitám a odbornému dílu děkujeme pracovníkům archivů, knihoven a muzeí, kteří s námi měli značnou trpělivost a ochotně se nám snažili poradit, pečlivě připravovali materiály pro naše takřka nekonečné objednávky a zodpovídali naše nejrůznější všetečné dotazy.

Je nám ctí na tomto místě poděkovat Janu Krejčímu z Literárního archivu Památníku národního písemnictví v Praze, Viktoru Svobodovi a Janu Lukešovi z Městského muzea a galerie Hořice, Janě Ratajové, Janu Boukalovi, Marku Ďurčanskému a Lence Vaškové z Archivu Univerzity Karlovy v Praze, Heleně Klímové z Národního archivu České republiky v Praze, Martinu Landsmannovi ze Státního okresního archivu v Hradci Králové a Radce Janků ze Státního okresního archivu v Jičíně.

Za ochotné zapůjčení archivních materiálů, pořízení některých fotografií a zejména za pečlivou kontrolu kapitoly o Janderových aktivitách pro Hořice a Hořičany patří náš vřelý dík Oldřišce Tomíčkové. Za pomoc s technickou přípravou obrázků děkujeme Janě Schneiderové a Magdaleně Hykšové.

V neposlední řadě děkujeme Nakladatelství České techniky, zejména Vladimíře Kučerové, Martině Lindovské, Janě Schneiderové a Lence Klimtové za mimořádnou ochotu při řešení veškerých administrativních a technických záležitostí souvisejících s knižním vydáním této monografie.

⋆ ⋆ ⋆

Věříme, že čtenáři při četbě této monografie naleznou odpovědi na některé otázky týkající se komplikovaného vývoje vyučování matematice v našich zemích. Snad je osloví atmosféra první poloviny 19. století a pohled na život a odborné aktivity Josefa Ladislava Jandery, který ve 20. století takřka upadl v zapomnění a byl hodnocen z několika důvodů spíše negativně – jako příslušník katolického řádu a jako „nesprávný“ vítěz v konkurzu na místo profesora elementární matematiky nad matematicky talentovanějším Bernardem Bolzanem (1781–1848).

Snad touto knihou přispějeme k širšímu a hlubšímu pochopení náročné a obětavé práci našich předků a k jejímu ocenění.

Jindřich a Martina Bečvářovi